

TİB

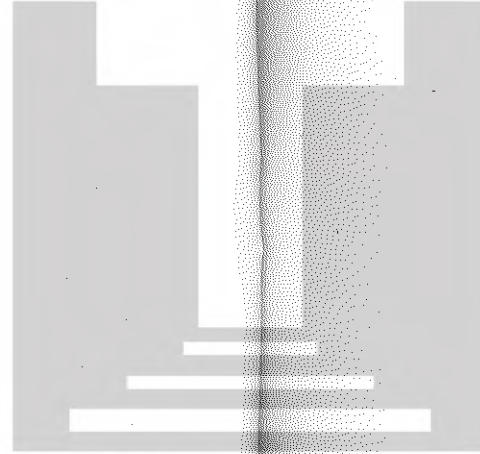
Tüm İktisatçılar Birliği
yayınları no:7

**ÇOKULUSLU
,
TEKELLER
VE
İLAC
,
SÖMÜRÜSÜ**

aydın köymen

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ YAYINLARI
No: 7

Birinci Baskı

TÜSTAV

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ YAYINLARI
Necatibey Cad. 47/9
Ankara
18 18 72

ÇOKULUSLU TEKELLER VE
İLAÇ SÖMÜRÜSÜ

AYDIN KÖYMEN

Kapak Düzeni: Firuzan Enson

İÇİNDEKİLER

I. EMPERYALİZM — ÇOKULUSLU TEKELLER	7
II. İLÂÇ SANAYİİNDE ÇOKULUSLU TEKELLER	10
III. TÜRKİYE'DE İLÂÇ SANAYİİ VE YABANCI ŞİRKETLER	14
IV. DEĞİRMENİN SUYU — AKTİF MADDE İTHALATI	20
V. İLÂÇ SANAYİİNDE YERLİ FİRMALAR	27
VI. TÜRKİYE'DE HAMMADDE YOK MU? ÜRETİLEMEZ Mİ?	30
KAYNAKLAR	32

TÜSTAV

I. EMPERYALİZM — ÇOK ULUSLU TEKELLER

Emperyalizm, kapitalizmin gelişmesinde çağdaş bir aşama olarak tanımlanabilir. Bu aşamada (a) rekabetçi kapitalizm yerini tekelci kapitalizme terketmiş, sermaye gittikçe azalan ellerde birikmiştir. b) mal ihracı ile birlikte asıl önemli olarak sermaye ve teknoloji ihracı en üst düzeye ulaşmıştır (c) dünya pazarını paylaşmak üzere uluslararası tekel şeklindeki kapitalist birleşmeler yaygınlaşmıştır.

Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi genel olarak kapitalizmin olduğu gibi, emperyalizmin de yönlendirici gücü, sermayenin içerdiği kendi kendine yayılmacı niteliğidir. Yayılma doğrultu-

sundaki kesintisiz dürtüsü ile sermaye, endüstri ve ülkelerin sınırlarını ve benzeri engelleri yıkararak geçmiştir. Artık değer sömürüsü sermaye birikimini hızlandırmış, sermaye birikimi daha büyük ölçekli yatırımlara yol açmış, büyük ölçekli işletmeler küçükleri tasfiye etmiş, görülmemiş bir teknolojik gelişme yaratılmış, artık değer yoluyla elde edilen kâra ilâve olarak tekelci kârı önemli boyutlara ulaşmıştır ve bütün bunlar geniş pazarlara gereksinimi artırmış, daha doğrusu ancak pazarların genişletilebilmesi oranında bu olgu hayatiyet kazanmıştır.

Emperyalist çıkarlar, uzun yıllar «sömürgecilik politikası» ile korunmuş ve azamileştirilmiştir. Ancak, dünya halklarının giderek uyanarak kendi bağımsız ve ulusal devletlerini kurmak istemeleri ve bu uğurda mücadeleye girişmeleri sonucu sömürgecilik politikası iflas etmiş, fakat bunun yerini gayet ustaca tezgâhlanmış olan yeni emperyalist strateji almıştır. «Emperyalist-kapitalist ekonomik ilişkiler içinde sömürü» adını verebileceğimiz bu yeni stratejinin en önemli unsuru «pazar ülke» de gelişmiş kapitalist ülkenin kapitlaistleriyle işbirliği yapabilecek bir burjuva sınıfının geliştirilmesi ve devlet aygıtına egemen bir duruma getirilmesidir.

Emperyalizmin dünya stratejisindeki biçim-

sel değişikliğin yanında, altının çizilmesi gereken bir diğer olgu da gelişmiş - az gelişmiş ülkeler dengesinin bir üst düzeye kaydırılarak yeniden oluşmasıdır. Bu yeni dengeyi belirleyen en önemli etken ise teknolojik gelişmedir. Bilindiği gibi eskiden uluslararası kapitalizm geri kalmış ülkelerin hep geri kalmalarını hiç sanayileşmemelerini istemekte idi. Ama bugün artık sanayileşmelerini istemektedir. Ancak çağdaş anlamda, yatırım malları sanayilerini kurarak, yerli teknolojilerini geliştirerek sanayileşmeleri değil, fakat kendi ürettiği makina, teçhizat, yarı mamul ve mamul maddelerin kullanılmasına olanak sağlayan kendisinin ulaşmış olduğu teknoloji seviyesinde artık uğraşılmasını gereksiz bulunduğu alanlarda sanayileşmelerini istemektedir.

Gerçek anlamda sanayileşme ile uzaktan yakından bir ilgisi olmayan bu gelişimin en belirgin özelliği de sınaî faaliyet diye adlandırılan faaliyetlerin büyük ölçüde bir montaj işleminden ibaret olmasıdır. Bu durum bizi, emperyalizm söz konusu olduğunda mutlaka kullanılması gereken yeni bir kavramla, «icazetli montajcı sanayileşme» ya da «dışa bağımlı sanayileşme» kavramı ile yüz yüze getirmektedir.

Emperyalizmin dünya stratejisindeki bu değişiklikler, emperyalist ilişkilerin gelişmesine yol

açan dev özel - girişim şirketlerinin niteliğinde de değişikliğe yol açmış ve son yılların en çok tartışılan konularından biri olan «çok uluslu şirketler» olayını karşımıza getirmiştir. Çok uluslu şirketler, doğrudan doğruya dış yatırım olayının sebebi, örgütleyicisi ve yöneticisi olarak ortaya çıkmışlardır ve ilgilendikleri konu yalnızca ticaret yoluyla kâr değil fakat «iş yaparak» kârdır. Bu şirketlerin iş alanları şu şekilde sıralanabilir:

1 — Tekelci güçlerine dayanarak ucuz hammadde ithalâtı,

2 — Mamûl ve yarı mamûl malların tekelci fiyatlarla ihracatı,

3 — Tek başına ya da yerli işbirlikçileriyle beraber yatırım,

4 — Teknoloji ihracatı,

Görüldüğü gibi sorun artık «emperyalist - kapitalist ticari ilişkiler yoluyla sömürü» olmaktan çıkmış, az önce kullandığımız «emperyalist - kapitalist ekonomik ilişkiler içinde sömürü» kavramını haklı gösterecek bir boyuta ulaşmıştır.

II. İLÂÇ SANAYİİNDE ÇOKULUSLU TEKELLER

İlâç sanayii, çalışması ve yapısı itibariyle

çok uluslu tekeller ve çağdaş emperyalizm olgusunun dünyadaki en tam örneklerinden birini oluşturmaktadır. Dünyadaki bütün belli başlı ilâç firmaları uluslararası hale gelmişlerdir.

Bu durumun en çarpıcı örnekleri şunlardır:

Merkezi Batı Almanya'da bulunan Bayer firmasının 30 ülkede 88 firmada en azı % 25 oranında olan hisseleri vardır. Bu firmaların 4'ü Kuzey Amerika'da, 29 u Orta ve Güney Amerika'da, 6'sı Afrika'da, 47'si Avrupa'da ve 2 si Avustralya'dadır. Bayer firması 1959 yılındaki toplam satış hasılatının 3 milyar marklık kısmını Almanya içindeki, buna karşılık 5,5 milyar marklık kısmını Almanya dışındaki satışlarından sağlamıştır. (1).

Bir İsviçre firması olan Geigy, İsviçre'den başka 50 yabancı kuruluşa sahiptir. Sandoz 34 yabancı ülkede 48 yan kuruluş ile çalışır. Dr. A. Wander S.A.'nın İsviçre'de 3 fabrikası ve dışarda 36 yan kuruluşu vardır. (2).

İtalyan Carlo—Erba S.p.A.'nın İtalya'da sahip olduğu 4 fabrikasına karşılık, İspanya, Brezilya, Arjantin, Şili, Kolombiya - Peru, Türkiye, Kongo, Fransa, İniltere, Endonezya, Meksika, Portekiz ve Venezüella'da yan kuruluşları vardır. (3).

B. Almanya'daki en büyük ilâç imalât fir-

malarından ikisi de Hoechst ve Schering'dir. Bu iki firma ilaç alanında yabancı yan firmaları ile ana firmanın yaptığından fazla iş yapmışlardır. Schering'in 29 ülkede yan kuruluşu vardır. Bunlardan 9'u üretim yapma olanağına sahiptir. Geri kalanları Türkiye'deki gibi aktif maddeyi ana firmadan ithal ederek çalışırlar. (4)

İspanya'da ilaç sanayiinde yabancı sermayenin oranı % 50'dir. 3 milyar pesetalık toplam yatırımın 500 milyonu İsviçre, 300 milyonu Alman, 300 milyonu Amerikan, 225 milyonu İtalyan, 50 milyonu Fransız, 40 milyonu Hollanda, 20 milyonu da Danimarka ve Portekiz firmalarına aittir.

İlaç sanayiinde çok ulusluluğun çok yaygın bir düzeye erişmesi, bir başka deyişle özellikle az gelişmiş ülkelerde yabancı sermaye yatırımlarının en yoğun olduğu alanın ilaç sanayii olması tesadüf değildir. Bunun nedeni tekelci kapitalist piyasa düzeninin, yapısından dolayı ilaç sanayii alanında büyük kârlar edinilmesine diğer imalat kesimlerine oranla sınırsız olanaklar tanımasıdır. Zira :

1 — İlaça olan tüketici talebinin elastikiyeti sıfırdır. Yani ilaç fiyatlarında meydana gelen bir artış, ilaç talebini azaltmaz. Çünkü ilaç herhangi bir başka malla ikame edilemez. Örneğin «Trinitrin» in fiyatı yükseldi diye bir kalp hastası zey-

tinyağı kullanamaz, oysa tereyağ, fiyatı yükseldiğinde nebati yağ ile ikame edilebilir.

2 — İlaç, tüketicinin piyasada en az bilgi sahibi olduğu mallardan birisidir. İlaç alımında tüketicinin özgür seçimi hiçbir zaman söz konusu olamaz. Oysa, örneğin ev kadınlarının büyük çoğunluğu, gıda maddelerinin cinsleri, kaliteleri, fiyatları ve ikame edilebilirlikleri konusunda uzmanlaşmışlardır. İlaç firmaları tüketicinin bu cehaletinden eczacıları ve doktorları araç olarak kullanarak azami ölçüde yararlanmaktadırlar. Bu yönde uygulanan en yaygın usul, ilaçlarda kimyasal isim yerine ticari isim kullanarak fiyatları yükseltmektir. Ciba firmasının 1 000 adet Serpasil tabletini 39,30 dolara satmasına karşılık, aynı ilacın Reserpine adı ile 69 sente alınabilir olması bu uygulamanın yüzlerce örneğinden sadece bir tanesidir.

3 — İlaç sanayii ağır sanayi değildir. Kuruluşu kolaydır, büyük çaplı yatırım ve uzun zamanı gerektirmez.

4 — İlaç, halk sağlığını ilgilendiren bir maldır. Dolayısıyla, bu alandaki ham madde ithaline her ülkede öncelik, devamlılık ve kolaylık tanımakta, dış ticaret işlerine bakan ilgili bakanlık veya devlet kuruluşlarının memurları da bu ko-

nuda en az tüketici kadar cahil olduklarından, bu hammaddelerin fiyat uygunluğu konusunda sıkı bir denetimi gerçekleştirememektedirler.

III. TÜRKİYE'DE İLÂÇ SANAYİİ VE YABANCI ŞİRKETLER

Türkiye'de ilâç sanayii dalındaki faaliyetler ancak 1950 yılından sonra dikkati çekecek bir düzeye ulaşmıştır. Bunun nedeni, ilâcın Türkiye'de hiç olmazsa görünüşte bir endüstri dalı haline gelmesinde yabancı sermayenin oynadığı roldür.

Bilindiği gibi 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti, yabancı sermayeyi yurt kalkınmasının vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul etmiş ve yabancı sermayeye Türkiye çapında iş yapma olanaklarını sağlamak için bir kanun hazırlanmasına karar vermiştir. Kanunu hazırlama görevi için seçilen kişi ise, daha önceleri ABD Temsilciler Meclisi Dış İktisadi Politika Komisyonu Başkanlığını yapmış olan «Romdall» adında bir Amerikan vatandaşı olmuştur. Bay Randall çalışmalarını kısa zamanda tamamlayarak hükümete sunmuş ve Türkiye pazarının kapılarını emperyalist sömürüye ardına kadar açan «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu» 1954 yılında 6224 sayılı yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla birlikte Türkiye'de maden, petrol, makina, elektrik-elektro-

nik, lâstik, plastik ve boya sanayileri başta olmak üzere bir çok sanayi dalında yabancı sermayenin yatırım ve teknik işbirliği şeklindeki faaliyetleri yoğunlaşmıştır. İşte ilâç sanayii de bunlardan bir tanesi ve en başta gelenidir.

Nitekim Türkiye'ye 1954 yılında gelen yabancı sermayenin % 14.8'i, 1955 yılında % 10.8'i, 1956 yılında % 13.5, 1957 yılında % 33.2, si, 1958 yılında % 22.7 si, 1959 da % 16.8 i, 1960 da % 36.7 si, 1961 de % 8 i, 1963 de % 18 i, 1964 de % 55.3 ü, 1965 de % 5.9 u, 1966 da % 2.1 i, 1967 de % 3.9 u, 1968 de % 6 sı, 1969 da % 1.1 i, 1970 de % 2.5 i ve 1971 de de % 0.3 ü ilâç Sanayii kesimine girmiştir. (5).

İlâç sanayiinde yabancı sermayenin 1971 yılı itibariyle kaynak ülkelere göre dağılımı ise Tablo : 1'de görüldüğü gibidir. (6).

TABLO 1

İLÂÇ SANAYİİNDE YABANCI SERMAYENİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

Ülkeler	Sermaye (TL)	%
ABD	24.773.500	12
B. Almanya	61.060.742	32,5
İsviçre	61.441.800	31,8
İtalya	46.709.019	24,5
TOPLAM	194.005.061	100.0

Bugün Türkiye'de fiilen üretimde bulunan 130 kadar ilaç fabrikası ve laboratuvarı vardır. Bunlardan 116 sı İstanbul'da, geri kalanı İzmir, Adana, Ankara, Samsun, Diyarbakır ve Zonguldak'tadır. Bu 130 firmanın 15'i yabancı veya yabancı sermaye iştirakli firmalardır. Bu firmaların isimleri ve tesbit edebildiklerimiz yabancı sermaye payları şöyledir : (8).

Firma	Yabancı Firma	Milliyeti	Sermaye Payı
Abbot Laboratories	Abbot Laboratories		
Com. Şubesi	CAomp.	ABD	% 100
Birleşik Alman	— Scherin AG		
İlaç Fb. Türk Ltd Şti	— Knol AG	B. Almanya	% 77,5
	— Bayer AG		
	— Merck AG		
E.R. Squibb And	Olin Mathieson	ABD	% 71
Sons İlaçları A.O.	Chemica Cort.	Fransız	
Polikhimie Ltd. Şt.	Roussel İlaç Fb.	Almanya	
Sırrı Enver Batur	Grubu	İtalya	
Agro — Merck Ltd. Şt.	E. Merck AG	İsviçre	% 30
Alfred Pawka ve Şrs.	Darmstadt.	B. Almanya	
Carlo — Erba Türk	Carlo — Erba	ABD	
Ltd Şti.	S.P.A. — Milano	İsviçre	% 80
Dr. A. Wander S.A.	— Dr. A. Wander S.A.	İtalya	% 90
Yılbak Tic. A.O	— Glaro S.A.	ABD	
Türk Hoechst Sanayi	— Levant S.A.	B. Almanya	

ve Ticaret A.Ş.
Pfizer İlaçları A.Ş.
Ortaşark Tic. A.Ş.
Mirel Ltd. Şti (SAN-
DOZ) F. Mehmet Mirel
Farmitalia Sanayi
ve Ticaret A.Ş.
Wyeth Laboratuvarı
AŞ Halit Tüzüner
Bayer Tarım İlaçları
Sanayi Ltd. Şti
Alber N. Arditi
Farbenfabriken
Bayer AG

Or. Oscar Latsch
Farbwerke Hoechst
A.G.
Pfizer Corporation
Sandoz S/A (Bâle)
Farmitalia
— Wyeth Lab. Inc.
— Wyeth Internatio-
nal Ltd.
— American Home
Prd. Corp.
Farbenfabriker Bayer
AG
Sandoz S.A.
— Drugofa GMBH
— Fowbenfabriken
Bayer AG

İsviçre
B. Almanya
% 100

Bu 16 firma tablo 2 den de görüleceği gibi 1972 yılında Türkiye'de toplam ilaç üretiminin % 50 sine yakın bir kısmını ellerinde tutmaktadır. (9)

TABLO 2
TOPLAM İLAÇ ÜRETİMİNDE
YABANCI SERMAYELİ FİRMALARIN PAYI

Yıllar	Toplam Üretim (Milyon TL)	Yabancı Ser- mayeli	Yerli Sermayeli
Firmaların Üretimi			
	(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Milyon TL)
1967	750,0	400,0	350,0
1972	1750,0	700,7	1049,3

Her ne kadar Tablo : 2 deki rakamlar Türkiye'deki ilaç üretiminde yabancı sermayeli firmaların payının 1967'ye oranla 1972 de azaldığını göstermekte ise de, bu Türk ilaç sanayiinde yabancı firmaların etkisinin ve değer transferinin azaldığının anlamına gelmez. Zira 1972 yılında toplam ilaç üretiminin % 55 ini gerçekleştirdikleri görülen yerli firmaların üretiminin büyük bir kısmı az sonra anlatacağımız gibi «royalty» ile (x) yapılmaktadır.

IV. DEĞİRMENİN SUYU — AKTİF MADDE İTHALATI

Türkiye İlaç Sanayii İşverenleri Sendikası'nın (TİEİS) yeni çıkardığı bir broşürde ilaç sanayii şu şekilde tanımlanmaktadır :

«İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda ilaç imâlcileri faaliyetlerini geliştirmek imkanı bulmuşlar ve imalâthaneler özellikle 1930 yılından sonra endüstri kuruluşları haline gelmeye başlamışlar ve modern tesislerle ülke ekonomisindeki önemli yerlerini almak yoluna girmişlerdir. 1953-1957 yılları arasındaki hızlı gelişme döneminde yurt ihtiyacının yüzde altmışını karşılayacak duruma giren ilaç endüstrisi bugün tam anlamıyla ihtiyacın tümünü karşılayacak hale gelmiştir. Modern yerli fabrikalar yanında kurulan yabancı sermayeli müesseselerinde ilaç endüstrisi alanına girmesi ile artık Türkiye'nin ilaç tüketimini yurt içi imalâtı ile karşılanabilecek, ihracat yapılabilecek modern ve ileri bir düzeye ulaşmış bulunmaktadır» (10).

Yerli ve yabancı ilaç işverenlerinin bu iddialarına karşılık Türkiye'deki ilaç sanayinin tanımı TBMM İlaç Araştırma Komisyonu Başkanı Sabahattin Savacı tarafından şöyle yapılmaktadır.

«Memleketimizdeki ilaç fabrikalarının adı

büyüktür. Fakat kendileri fabrika niteliğinde bile değildirler. Bir nevi ambalaj merkezi durumdadırlar. Mukaveleleri esas hammadde imâline dair hüküm ihtiva etmiyor. Mukavelesinde bu hüküm bulunan bir firmada buna uymuyor» (11)

İkinci Beş Yıllık Plânın bu sanayi dalı hakkındaki yargıları ise şöyledir:

«Türkiye'de imalât yapan dünyaca tanınmış ilaç firmalarının, ilaç aktif maddeleri imalindeki teşebbüsleri genellikle birkaç basit kimyasal metodun uygulanmasından ibaret kalmıştır. Bu firmalar çeşitli imkanlarını hazır ilaç imâl kapasitelerini genişletmek için kullanarak son yıllarda ilaç sanayii üretiminin çoğunluğuna sahip olmuşlardır. Birinci Beş Yıllık Plânda söz konusu firmaların hazır ilaç imâlinde genişlemelerini sınırlayan tedbir zaman zaman yetersiz kalmıştır» (12)

Üçüncü Beş Yıllık Plân dönemine girildiğinde de ilaç aktif maddeleri imalinde pek önemli bir gelişme kaydedilmemiş olacak ki, Üçüncü Beş Yıllık Plânda bu konuya ilişkin şu satırlar yer almaktadır :

«Türkiye'deki kimya sanayiinin yapısı Batı Avrupa ülkelerindeki yapıyla karşılaştırıldığında özellikle organik kimya sanayiinin gelişmemiş

bulunduğu görülmektedir. İlaçlar için hammadde üretecek olan ana organik kimya sanayiinin III. Plân döneminde kurulması ve bu dönemde organik kimya kompleksi içinde yeni boyar maddeler ve bazı ilaç aktif maddelerinin entegre bir tesiste üretilmesi öngörülmektedir» (13)

1967-1972 yıllarında ilaç aktif maddesi ithalât ve üretim durumu rakam olarak ise Tablo: 3 de görüldüğü gibidir: (14)

TABLO: 3

İLÂÇ AKTİF MADDESİ ÜRETİM
VE İTHALÂTI

Yıllar	Üretim (Milyon TL)	İthalât (Mil. TL.)
1967	—	311.4
1972	26.2	395.0

Türkiye'deki ilaç sanayinin yapısının temel niteliklerini belirlemek açısından TİEİS'nin yayınladığı broşürde yer alan maliyet unsurlarının üretici satış fiyatı içindeki paylarını gösteren aşağıdaki tablodan daha anlamlı bir gösterge bulunamaz (15).

YABLO: 4

MALİYET UNSURLARININ ÜRETİCİ
SATIŞ FİYATI İÇİNDEKİ PAYLARI

Maliyet Unsurları	Ortalama Payları %
Net satışlar	100.00
Ham ve Yardımcı maddeler	32.04
Ambalaj malzemesi	13.41
Direkt işçilik ve işletme giderleri	11.75
Reklâm ve numune giderleri	6.37
Tanıtım-satış giderleri	10.99
Ulaşım gideri	1.33
Genel idare gideri	5.92
Brüt ticarî kâr	18.23

Şimdi daha önceki bilgilerimize dayanarak, yukarıdaki tabloda satış fiyatının % 32,04 ünü oluşturduğunu gördüğümüz ham ve yardımcı maddelerin % 100'ünün ithâl edildiğini varsayarak yapacağımız bir analiz, bize ilaç üretiminde yurt içinde yaratılan katma değer oranının % 67,96 olduğu yolunda ilk bakışta son derece müspet bir veri sağlayacaktır. Zira bu oran pamuklu dokuma, makina, elektrik, kâğıt vs. sanayi dallarında yaratılan katma değer oranından çok yüksektir. Ancak, satış fiyatının ham ve yardımcı maddeler dışındaki kısmını oluşturan ve bizi % 67,96 oranındaki katma değere ulaştı-

ran unsurların satış fiyatı içindeki paylarını incelediğimiz zaman, Türkiye'deki ilaç sanayiinin tanımını en doğru biçimde yapmamıza imkân verecek bir dayanağa sahip olmaktadır. Herhalde mamûlün satış fiyatının % 50-33 ünü, ambalaj malzemesi, reklâm, tanıtma, satış ve ulaşım giderleri ile kâr unsurunun, % 32,04 ünü ise ithâl mallarının oluşturduğu bir sanayi modern ve gerçek anlamda bir sanayi olamaz. Böyle bir sanayi olsa olsa dışa bağımlı, teknoloji üretmeyen ve montajcı diye tanımlanabilir. Buna da sanayi denilebilir mi, orası tartışılabilir tabii...

İşte ilaç sanayiinin, kendisine sanayi denmesine olanak bırakmayan bu geri yapısı, aynı zamanda yabancı sermayeli ilaç firmalarının kâr kaynağını oluşturmaktadır. Yabancı ilaç firmaları, yurt içindeki faaliyetlerinden dolayı elde ettikleri dışarıya aktarılabilir karların dışında, ithâl ettikleri hammaddelerin fiyatlarını yüksek tutarak, dışarıdaki ana şirketin kârını artırmakta ve ülkenin döviz kaynaklarını sömürmektedirler. Ticaret Bakanlığı İthâl Malları Fiyat Tescil ve Tetkik Dairesinin tesbit ettiği şu iki liste ilaç hammaddesi ithâlinde Türkiye'ye atılan kazıkları belgelemektedir.

HAMMADDE İTHAL FİYATLARI KARŞILAŞTIRMASI

LİSTE I

Hammadde adı	Dünya piyasası fiyatı Dolar/kg.	İthal fiyatı dolar/kg.	Fark %
Lu cidril	27,00	64,00	118
Neo Benodine	15	56,41	286
Chlorbenzodiazegin	57	738,37	1300
Chlorthiazide	6,00	83,62	1200
Bismevt Sous	8,60	14,74	86
Hydrochlorthiazide	8,00	25,00	200
1—4 Dihydrozinophataldzine	45,00	415,50	900
Belladan Total Alkoloid	1,80	457,50	25400
Prednisolan	2,50	4,50	90
İndemethycine	120,00	411,42	240

HAMMADDE İTHAL FİYATLARI KARŞILAŞTIRMASI

LİSTE II

Gümrük tarife no'su Hammadde	dolar/kg Dünya piyasası fiyatı	dolar/kg. ithal fiyatı	% Fark
13 03 90	4,25	7,75	82
34 04 00	0,73	1,88	156
28 48 90	1,95	3,22	65
12 07 90	1,95	3,22	65
30 01 00	8,00	16,00	100
29 39 29	1,40	4,87	248
30 01 00	8,00	34,00	300
29 39 29	2,502	2,50	80

V. İLÂÇ SANAYİNDE YERLİ FİRMALAR

Çağdaş emperyalizmin en büyük silâhlarından biriside teknolojiyi ve teknolojik gelişmeleri tekeli altında bulundurmasıdır. Az gelişmiş ülkelerdeki sınaî faaliyetlerde bazan nakit olarak, makina-teçhizat olarak yer alan, egemen bir rol oynayan uluslararası tekeli sermaye, bazanda patent-lisans anlaşmaları yoluyla yer almakta, bu ülkeleri teknolojik bakımdan kendisine bağımlı kılmaktadır. Ancak bu anlaşmalar yoluyla az gelişmiş ülkelere ihraç edilen teknoloji, daima kaynak ülkelerde modası geçmiş teknikleri içermektedir. Öte yandan maddi olmayan bu haklar karşılığı yapılan kâr transterleri oldukça yüksek miktarlara ulaşırken, çoğu hallerde de yabancı sermayenin maddi olmayan hak olarak getirdiği şeyin sadece bir isimden, bir markadan yararlanma hakkı olduğu görülmektedir.

Uluslararası tekeli sermayenin bu kârlı işteki ortağı, tek kuruşluk araştırma-gelişme harcaması yapmayan, yabancı firmanın verdiği ismi öğrettiği tekniği, ondan ithal ettiği hammaddeler üstünde uygulayarak tatlı kârlar elde eden ama buna karşılık:

- Ciroşundan belli bir pay ödeyen,
- İç üretim hacmi, yerli üretilecek kısımlar

ve ihracat gibi hususlarda bir sürü kısıtlayıcı hükmü kabul eden ve bütün bunlara rağmen sanayici geçinen yerli işbirlikçileridir.

Türkiye ilâç sanayiindeki sözde yerli firmalar bu olgunun en açık örneklerini oluştururlar. Zira yabancı sermayeli firmalarla birlikte 1971 yılında Türkiye ilâç piyasasının % 84 ünü ellerinde tutan bütün yerli firmalar, çok uluslu ilâç tekellerinin ilâçlarını royalti karşılığı imâl eden firmalardır.

Yerli firmalardan en büyüğü olan Eczacıbaşı, Astra International (İsveç), Breiersdorf (B. Amanya), Biochemie (Avusturya), Bristol Laboratories (ABD) — Chemische Werke (B. Almanya), Collet (Norveç), Chevron (ABD), Don Baxter (ABD), Eaton (ABD), Endo Drug (ABD) — Parke-Davies (ABD), Pharmacia International (İsveç), Philips-Dphar (Hollanda), Richardson-Mevel (ABD), Schering USA Corp. (ABD), Specia (Fransa), Upjohn International (ABD), Geegy (İsviçre), Bristol Myers International (ABD), Chemiro (İsviçre), J. G. Mauson (B. Almanya), Promonta (İtalya), Hans Schwarzkopf (ABD), firmalarının ilâçlarını Türkiye'de yapar, aktif maddeyi onlardan satın alır ve royalti öder.

İbrahim Etem Ulagay firması ise, Astra

Nevcke, Merck, Sharp, Dohme, Le Petit, Dr. C. Johnsen, L'Oreal de Paris, Max Factor firmalarıyla çalışır.

Bu yerli firmaların anlaşma yaptıkları yabancı firmalara royalti ödeyerek imal ettikleri ilâçlar ise büyük çoğunluğu ile harciaremler ilâçları oluşturmaktadır. Bugün gelişmiş kapitalist batı ülkelerinde ortalama 6 bin çeşit ilâç üretilirken Türkiye'de üretilen ilâç sayısı 2.300'dür. (16) Buna mukabil bu 2.300 ilâcın 4.000 e varan şekli piyasaya dağılmış durumdadır. Örneğin, piyasada 100 ün üzerinde ağrı kesici, 250 nin üzerinde vitamin, 15 in üzerinde meprobumat, 24 ün üzerinde kloram feikol, 34 ün üzerinde penisilin 80 in üzerinde öksürük kesici preparat vardır.

Lisans ve patent anlaşmaları yoluyla uluslararası kapitalizme bağlılığın Türkiye açısından ortaya çıkardığı somut sonuçları kanımızca şu şekilde sıralamak mümkündür :

1 — Türkiye'de 1972 yılında üretilen 1 milyon 750 milyon lira değerindeki ilâcın 1 milyar 49 milyon liralık kısmı yerli firmalarca üretilmekte, bu yerli üretimin % 85 i çok uluslu ilâç firmalarına lisans patent anlaşmalarıyla bağlı bulunan işbirlikçi firmalarca gerçekleştirilmektedir. 1 milyar 49 milyon % 85 i, 891 milyon ettiğine göre, royalti olarak % 5 ödendiği varsayımı ile 1972 yı-

linda yabancı tekellere 45 milyon lira civarında döviz ödemesi yapılmıştır.

2 — Patent - lisans anlaşmalarında az gelişmiş ülkelerce güdülen amaç, ücretini ödeyerek en yeni teknik bilgileri ülkeye aktarmak, teknik bilgi birikimini sağlamaktır. Oysa ilaç sanayiinde teknik bilgi olarak ülkeye gelen marka veya isimdir. Bu suretle bu sanayi dalında çalışan teknik elemanlar okul bilgilerinin üstüne hiç bir yeni bilgi ekleyememekte, sanayi dalında teknolojik buluş ve teknik bilgi birikim olanakları sifıra indirilmektedir.

3 — Yapılan anlaşmalar isim veya markanın kullanılması karşılığında ödenecek ücreti saptamak dışında, o ilacın yılda ne kadar üretilebileceği, ham ve yardımcı maddelerin nelerden sağlanması gerektiği, ihraç edilip edilemeyeceği, ihraç edilebilecekse hangi ülkelere hangi fiyatlardan ihraç edilebileceği gibi konulara ilişkin hükümleri de kapsamakta ve yabancı ilaç tekellerinin Türk ilaç sanayiinde tam bir denetime sahip olmalarını sağlamaktadır.

VI. TÜRKİYE'DE HAMMADDE YOK MU ? ÜRETİLEMEZ Mİ

Az öncede belirttiğimiz gibi bugün Türkiye'de ilaç yapımında kullanılan hammaddelerin %

100 e yakın bir kısmı ithal edilmektedir. Şayet çok uluslu ilaç tekelleri onu bize satmazlarsa Türkiye halkı ilaçsız kalmaya mahkumdur. Acaba Türkiye'de ilaç hammadde sanayi kurulamaz mı ?

Bunun kurulabileceği ve mali portresinin 800 milyon TL sı civarında olacağı üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının sayfaları arasında yer almaktadır. Demek ki Türkiye 2,5 yılda ilaç hammaddesini ithal etmek için ödeyeceği parayla yurt ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde bir ilaç aktif maddesi sanayiine kavuşabilir hem de bu sanayiinde hammadde ihtiyacının tümünü yurt içinden sağlayarak. Zira meslekten bir sürü kişinin yazdığı ve söylediğine göre ilaç sanayiine aktif madde sağlayacak bir sürü bitki Anadolu topraklarında yetişmektedir. Bunlar doğal biçimleriyle ihraç edilmekte, buna karşılık bunlardan imal edilen aktif maddeler bunların ihracatından elde edilen dövizlerin çok çok fazlası ödenerek ithal edilmektedirler. Bunun en çarpıcı ve herkesçe bilinen örneği afyondur. Oysa ilgililerin ifadesine göre, «Afyon yetiştiren ülkelerin başında gelen Türkiye, morfini Türkiye'de ekstre eder ve dünya piyasasını eline geçirir. Her yıl afyon yerine morfin ihraç eder ve kendi ihtiyacını da karşılar. Basit bir operasyonla, bütün optimum alkaloitleri ve basit bir sentezle kodein yapımı mümkün olur.» (17)

KAYNAKLAR

- (1) «Janes Major Companies of Europe» Ed. Lionel F. Gray, 1971 Edition. London - England.
- (2) «İlaç Emperyalizmi A.Ü. Eczacılık Fakültesi Öğrenci Derneği, İ.Ü. Eczacılık Fakültesi Talebe Cemiyeti, 1971, Ankara
- (3) «James Major Companies of Europe» Ed. Lionel F. Gray, 1971 Edition, London - England.
- (4) «İlaç Emperyalizmi» AÜ Eczacılık Fakültesi Öğrenci Derneği, İ.Ü. Eczacılık Fakültesi Talebe Cemiyeti, 1971 Ankara
- (5.) «Türkiye'de Yabancı Sermaye» Tüm İktisatçılar Birliği (TİB), yayınlanmamış araştırma.
- (6) a.g.e.
- (7) a.g.e.
- (8) a.g.e.
- (9) a.g.e.
- (10) «İlaç», Türkiye İlaç Endüstrisi İşverenleri (TİEİS) Sendikası Yayın No. 7, İstanbul 1973.
- (11) «İlaç Emperyalizmi», AÜ. Eczacılık Fakültesi Öğrenci Derneği, İÜ Eczacılık Fakültesi Talebe Cemiyeti 1971, Ankara
- (12) «Kalkınma Plan 2. Beş Yıl» Shf: 429
- (13) «Kalkınma Planı 3 Beş yıl»
- (14) «Kalkınma Planı 3. Beş Yıl»
- (16) TİEİS, «İlaç» Yayın No. 7 İstanbul 1973
- (17) «İlaç Emperyalizmi», AÜ Eczacılık Fakültesi Öğrenci Derneği, İÜ Eczacılık Fakültesi Talebe Cemiyeti, 1971 Ankara